

УДК 338.465.4:334.021

Наволокіна А. С.

Класичний приватний університет

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ТА РИНКУ ПРАЦІ

У статті проаналізовано економічна взаємодія ринку освітніх послуг та ринку праці. Виявлено основні недоліки й причини виникнення економічної взаємодії ринків освітніх послуг та праці. Запропоновано напрями вдосконалення процесу прогнозування розвитку ринку праці як заходи з підвищення продуктивності досліджуваних процесів.

Ключові слова: ринок освітніх послуг, заклади вищої освіти, роботодавці, ринок праці, попит і пропозиція робочої сили, прогнозування ринку праці, науково-методичне забезпечення прогнозування.

Постановка проблеми. Функціонування української економічної системи характеризується низькою продуктивністю праці, наявністю на ринку праці дисбалансу між попитом та пропозицією робочої сили, невідповідністю якості отриманих випускниками начальних закладів знань та навичок вимогам і очікуванням роботодавців. Все це призводить до зростання частки безробітних з вищою й професійно-технічною освітою, не окупністю інвестицій у навчання, трудової міграції. З метою якісного кадрового забезпечення економіки необхідно залучити всі зацікавлені сторони до ефективної взаємодії, забезпечити гнучкість систем вищої та професійної освіти за рахунок наближення підготовки робочої сили до потреб роботодавців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію та методологію регулювання ринків праці та освіти внесли такі вчені, як: О. Амбражей, М. Карпенко, Е. Лібанова, Л. Ільїн, Л. Лавриненко, О. Мартякова, О. Чумак, Т. Шестаковська та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, більш пильної уваги заслуговує процес прогнозування параметрів ринку праці з огляду на те, що результати діяльності освітніх закладів відстрочені в часі.

Мета статті. Метою статті є аналіз взаємодії ринків праці й освіти, визначення основних недоліків цієї взаємодії та розробка пропозицій щодо підвищення її продуктивності в розрізі задоволення потреб і інтересів суб'єктів зазначених ринків.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначення, наданого в Українській Радянській енциклопедії, взаємодія – це «одна з загальних форм взаємозв'язку між явищами, суть якої полягає в зворотному діянні одного предмета чи явища на інше» [1]. Взаємодія – це форма руху, розвитку, що визначає існування й структурну організацію будь-якої системи. У вузькому розумінні «взаємодія» – це «взаємопов'язана, узгоджена діяльність різних суб'єктів» [2, с. 39].

Таким чином, під взаємодією ринків праці та освітніх послуг можна вважати узгоджену поведінку суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність на зазначених ринках, з метою збалансування попиту та пропозиції на кваліфіковану робочу силу, створення умов для соціально-економічного зростання національної економіки шляхом відтворення людського капіталу та підвищення конкурентноздатності робочої сили.

Суб'єктами ринку освітніх послуг виступають держава, навчальні заклади, абітурієнти та випускники. Суб'єктами ринку праці є роботодавці, державні й приватні посередники, випускники. Механізм взаємодії всіх зазначених суб'єктів подано на рис. 1.

Отже, на ринку освітніх послуг створюються нематеріальні блага у вигляді знань, навичок та здібностей випускників навчальних закладів. Обрання спеціальностей відбувається під впливом багатьох чинників, серед яких слід зазначити можливість навчатися за кошти державного бюджету, вартість навчання, особисті уподобання абітурієнтів та їх батьків, мода (престижність) на певні спеціальності тощо.

На ринку праці випускники закладів вищої освіти формують певну пропозицію людського капіталу, а роботодавці забезпечують функцію попиту на цей капітал. З метою задоволення попиту й пропозиції можливі як прями зв'язки між випускниками та роботодавцями, так і опосередковані – через систему державних і приватних посередників.

Важелем взаємодії між ринками освітніх послуг і праці виступає зворотний зв'язок у вигляді інформації щодо балансу попиту й пропозиції робочої сили, яка повинна в подальшому враховуватися при формуванні державного замовлення на підготовку фахівців певних спеціальностей. Однак це в теорії, а на практиці протягом всього часу незалежності на українському ринку праці спостерігається незбалансованість попиту та пропозиції робочої сили. Так, за період 2013-2017 років співвідношення кількості випускників вишів та кількості наявних вакансій на ринку праці становило від 8 до 17 осіб на одну вакансію (табл. 1).

У розрізі професій керівників та фахівців у 2017 році найбільша кількість вакансій та дефіцит кадрів спостерігалися для менеджерів зі збуту, спеціалістів державної служби, вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Однак переважна кількість професій, що передбачають отримання вищої освіти, характеризувалася дефіцитом вакансій (табл. 2).

Найбільш суттєвий надлишок робочої сили спостерігався серед директорів (начальників, інших керівників) підприємства, головних бухгалтерів, начальників відділу, заступників директора, завідувачів складом, економістів і юристів.

Збалансування попиту й пропозиції робочої сили на ринку праці можливо завдяки розміщенню державного замовлення на підготовку певної кількості фахівців в кожній з галузей знань. Однак, не дивлячись на те, що протягом останнього десятиріччя за кошти державного й місцевих бюджетів навчалось понад половину студентів (табл. 3), ситуація на ринку праці суттєво не змінюється.

Навіть серед випускників, що здобули вищу освіту за бюджетні кошти, відсоток працевлаштованих спеціалістів є замалим. В якості виключення з такої незадовільної тенденції можна зазначити роботу щодо працевлаштування випускників ЗВО Міністерства оборони України, Державної агенції

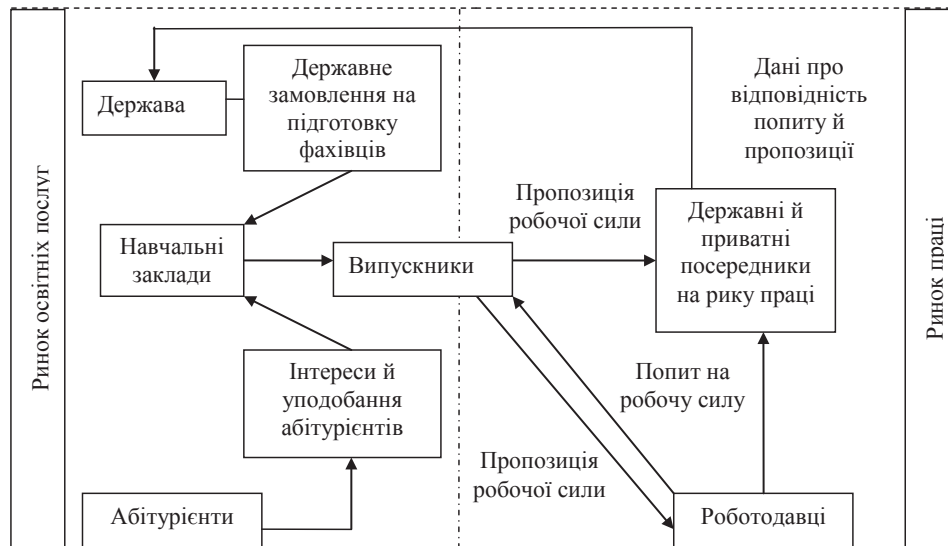

Рис. 1. Механізм взаємодії суб'єктів ринку освітніх послуг та ринку праці

Джерело: складено автором

Таблиця 1

Співвідношення обсягів підготовки фахівців з потребами підприємств у працівниках за період 2013-2017 рр. (на початок навчального року, тис. осіб)

Роки	Кількість осіб, випущених з ЗВО		Разом	Кількість вакансій на кінець звітнього періоду	Навантаження на одну вакансію, осіб
	I-II рівнів акредитації	III-IV рівнів акредитації			
2013	91,2	485,1	576,3	47,5	12
2014	79,1	405,4	484,5	35,3	14
2015	73,4	374,0	447,4	25,9	17
2016	68,0	318,7	386,75	36,0	11
2017	61,2	359,9	421,15	50,4	8

Джерело: складено автором за даними [3; 4]

Таблиця 2

Професії, по яких кількість вакансій була найбільшою у 2017 році [11]

Назва професії	Кількість вакансій, одиниць	Чисельність безробітних, осіб	Дефіцит вакансій (-), дефіцит кадрів (+)
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери			
менеджер із збуту	8 236	7644	592
головний бухгалтер	3 650	6 109	-2 459
менеджер	3 534	4 752	-1 218
директор (начальник, інший керівник) підприємства	2 610	11 398	-8 788
начальник відділу	2 561	4 654	-2 093
заступник директора	2 253	4 179	-1 926
завідувач складу	1 930	3 626	-1 696
менеджер з постачання	1 290	1724	-434
головний інженер	1 055	1 520	-465
менеджер з персоналу	728	1 265	-537
менеджер в роздрібній торгівлі непродовольчими товарами	673	1 114	-441
менеджер з логістики	671	1 073	-402
Професіонали			
спеціаліст державної служби	11 551	11 117	434
вчитель загальноосвітнього навчального закладу	10 770	6 683	4 087
економіст	5 407	7 803	-2 396
інженер	3 956	3 509	447
вихователь дошкільного навчального закладу	2 346	2 322	24
викладач закладу вищої освіти	1 986	1 617	369
інженер з охорони праці	1 799	1 438	361
юрист	1 665	3 511	-1 846
агроном	1 244	1 761	-517
інженер-технолог	1 239	1 154	85
інженер-конструктор	1 173	737	436
інженер-програміст	1 114	896	218

Таблиця 3

Прийом студентів до ЗВО на початковий цикл за джерелами фінансування їх навчання [6]

Показники	Навчальний рік				
	2010/11	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18
Кількість прийнятих на навчання – усього, осіб	506486	361110	323064	313856	323577
зокрема для навчання за рахунок коштів					
державного бюджету	212894	171882	156872	149710	142434
місцевих бюджетів	26855	21857	20532	19753	20074
юридичних осіб	1021	779	782	712	504
фізичних осіб	264716	166592	144878	143681	160565
Питома вага прийнятих на навчання (%) за рахунок коштів					
державного бюджету	42,0	47,6	48,6	47,7	44,0
місцевих бюджетів	5,3	6,1	6,4	6,3	6,2
юридичних осіб	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
фізичних осіб	52,5	45,1	44,8	45,8	49,6

Таблиця 4

Кількість випускників, які отримали направлення на роботу у 2017 році, за сферою управління міністерств (відомств), в якій перебувають ЗВО [6]

Найменування міністерств та відомств	Кількість випускників, які отримали направлення на роботу		З них навчалися за рахунок коштів бюджету, осіб	
	усього, осіб	у % до загальної кількості випускників	державного	місцевих
Міністерство аграрної політики та продовольства України	1723	22,0	1516	–
Міністерство освіти і науки України	35989	12,6	32035	504
Міністерство молоді та спорту України	–	–	–	–
Міністерство оборони України	866	56,6	866	–
Державне агентство лісових ресурсів України	33	63,5	32	–
Міністерство соціальної політики України	–	–	–	–
Міністерство культури України	325	5,9	14	283
Українська державна будівельна корпорація «УКРБУД»	482	63,2	478	–
Міністерство охорони здоров'я України	5059	31,5	3151	1550
Міністерство інфраструктури України	95	28,3	95	–
Міністерство внутрішніх справ України	3375	24,5	2948	–
Служба безпеки України	144	42,0	144	–
Інші	9411	20,4	2065	7059
Приватні заклади вищої освіти	1356	3,2	–	–

лісових ресурсів України та Української державної будівельної корпорації «УКРБУД». При цьому відсоток працевлаштованих випускників приватних закладів вищої освіти є найменшим (табл. 4).

Таким чином, щорічна пропозиція робочої сили, що необґрунтована потребами підприємств в розрізі спеціальностей, спонукає осіб з вищою освітою ставати на облік Державної служби зайнятості.

Станом на 01.08.2018 р. кількість безробітних з вищою освітою складало 49%, з професійно-технічною освітою – 34% від загальної чисельності зареєстрованих осіб в Державній службі зайнятості. При цьому 32% становили особи віком до 35 років, 1% – випускники навчальних закладів (рис. 2).

Дані Державної служби зайнятості щодо кількості вакансій не віддзеркалюють повну потребу підприємств в працівниках, що пов'язано з наданням останніми неповної інформації про власні потреби з огляду на те, що Державна служба зайнятості – не єдине для них джерело пошуку робочої сили. Підприємства також співпрацюють з кадровими агентствами та здійснюють пошук працівників самостійно через власні канали та Інтернет.

За даними Державної служби зайнятості України в 2018 році найбільшим попитом будуть

користуватися професії, що не потребують отримання вищої освіти (за виключенням бухгалтерів та менеджерів зі збуту) (рис. 2).

Аналіз інформації, розміщеної на сайтах з пошуку роботи Work.ua, Jobs.ua, кадрових порталах rabota.ua, Head Hunter, HR-провайдера Smart Solution, консалтингової компанії Ernst & Young в Україні, міжнародної біржі фріланса Proffstore, свідчить про те, що найближчій перспективі суттєвих змін на ринку праці не відбуватиметься. Найбільшим попитом, як і раніше, користуються спеціалісти в сфері торгівлі та маркетингу, технічні спеціалісти (інженери, технологи, проєктувальники), спеціалісти IT-сфери, фахівці агропромислового комплексу, фахівці з будівництва та архітектури, працівники робочих спеціальностей, обслуговуючий персонал для дому.

Попит буде зростати на медиків вузької спеціалізації, фінансових аналітиків, біохіміків, генетиків, екологів, антикризових менеджерів, управлінців по зв'язках з інвесторами, бізнес-тренерів. Розвиток фріланс-ринку матиме прояв у збільшенні попиту на програмістів, художників, адміністраторів соцмереж, дизайнерів, фотографів, онлайн-консультантів, аналітиків, копірайтерів, інтерв'юерів, коректорів, журналістів та Call-менеджерів [7].

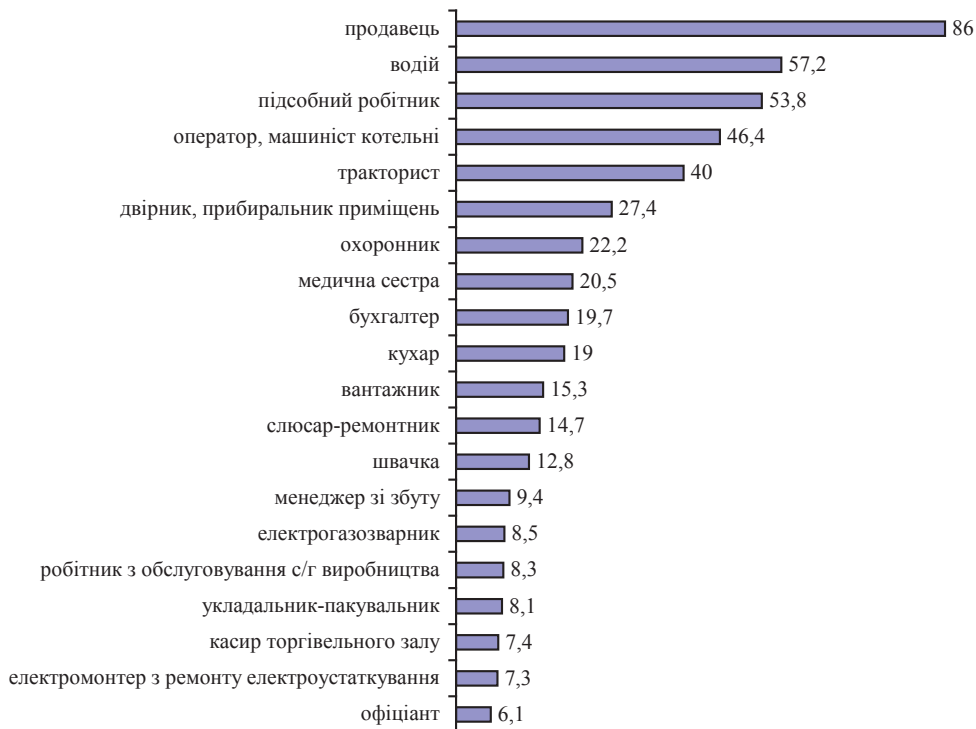

Рис. 2. Професії, за якими передбачається найбільша кількість вакансій у 2018 році, тис. од. [7]

Отже, оцінки Державної служби зайнятості та недержавних кадрових агенцій і посередників щодо найбільш затребуваних фахівців суттєво різняться, що свідчить про недосконалість системи інформаційного забезпечення процесів прогнозування основних показників функціонування й розвитку ринку праці в Україні.

Економічна доцільність функціонування будь-якої системи характеризується співставленням витрат і результатів. З огляду на те, що певна сума витрат на освіту повинна забезпечувати відповідну якість отриманих під час навчання знань та навичок, які, в свою чергу, забезпечують певний рівень продуктивності праці, для оцінювання результативності взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці в якості показників для співставлення можна використати суму витрат на освіту та продуктивність праці робітників.

Продуктивність праці визначається як відношення обсягу валового внутрішнього продукту (ВВП) у постійних цінах до кількості населення, зайнятого економічною діяльністю (табл. 5).

Дані табл. 5 свідчать про скорочення видатків зведеного бюджету на вищу освіту у 2017 році в порівнянні з 2013 роком в постійних цінах на 44%. Зростання продуктивності праці за той самий період становить 6%. Однак причиною такого зростання є більш суттєве скорочення кількості працюючих (на 16%) в порівнянні зі скороченням ВВП у постійних цінах (на 12%). Тобто можна вважати, що продуктивність праці протягом досліджуваного періоду майже не змінилась.

Таким чином, скорочення видатків на вищу освіту не вплинуло на рівень продуктивності праці. Тобто ці два показники ніяк між собою не пов'язані з причини відсутності прямого зв'язку між сумою витрат на освіту та якістю освітніх послуг. Збільшення або скорочення витрат пов'язано зі збільшенням або зменшенням кількості бюджетних місць в національних вишах.

Невідповідність якості отриманої освіти вимогам і очікуванням роботодавців є суттєвим чинником безробіття серед випускників навчальних закладів. Питання підвищення якості вищої

Таблиця 5

Видатки на освіту та продуктивність праці за період 2013-2017 років

Показники	Роки					Відхилення 2017/2013, %
	2013	2014	2015	2016	2017	
Видатки зведеного бюджету на вищу освіту, млн. грн.	30003	28341	30982	35234	38681	+29
Видатки зведеного бюджету на вищу освіту у цінах 2010 року, млн. грн.	23359,25	19037,9	15038,04	14531,43	13064,22	-44
Населення, зайняте економічною діяльністю, тис. осіб	19314	18073	16443	16277	16156	-16
Валовий внутрішній продукт:						
- у фактичних цінах, млн. грн.	1465198	1586915	1979458	2383182	2982920	+104
- у цінах 2010 року, млн. грн.	1140750	1066001	960789	982887	1007459	-12
Продуктивність праці (одного зайнятого):						
- у фактичних цінах, грн./особу	75862	87806	120383	146414	184632	+143
- у цінах 2010 року, грн./особу	59063	58983	58432	60385	62358	+6

Джерело: складено автором з використанням даних [6; 13]

освіти неодноразово підіймалося в публікаціях вітчизняних науковців. В розрізі реформування системи освіти України передбачалося створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

Відповідно до закону «Про вищу освіту» [13], НАЗЯВО мало розпочати свою діяльність у вересні 2015 року. Безпосередні повноваження цього органу щодо контролю якості вищої освіти передбачають акредитацію незалежних недержавних організацій (установ, агенцій, бюро тощо) для здійснення оцінювання освітніх програм, результатів навчання та/або закладів вищої освіти (їхніх структурних підрозділів) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги навчальним закладам. При цьому участь закладу вищої освіти у проведенні процедури оцінювання незалежною установою є добровільною [13, ст. 24]. Проте в зазначеному законі не прописано які саме організації можуть виступати в ролі незалежних установ оцінювання якості вищої освіти, яким чином роботодавці можуть бути залученими до процесів оцінювання, за якими критеріями буде здійснюватися таке оцінювання. Окрім цього, діяльність самого НАЗЯВО й досі не розпочато.

Наразі в якості однієї з альтернатив підвищення якості отриманих під час навчання у виші знань та вмінь випускників розглядається можливість запровадження дуальної освіти, яка передбачає відведення в навчальному плані певної частки часу для навчання студента на робочому місці з виконанням посадових обов'язків відповідно до трудового договору [14].

Така форма освіти спроможна вирішити більшість проблем, пов'язаних з усуненням невідповідностей між отриманими знаннями, навичками випускників та очікуваннями роботодавців. Однак її впровадження передбачає внесення суттєвих змін до законодавства, створення кожним ЗВО бази підприємств, які погодяться на участь в таких освіт-

ніх програмах, а також проведення реінжинірингу бізнес-процесів вітчизняних вишів. Все це потребує певного часу, тому створення кластерів дуальної освіти на базі спроможних закладів освіти та зацікавлених суб'єктів господарювання, відповідно до Концепції, передбачається у 2020-2023 роках.

Однією з основних причин неефективної взаємодії ринку освітніх послуг і ринку праці є незбалансованість попиту й пропозиції робочої сили, що свідчить про незадовільний стан прогнозування параметрів ринку праці. Забезпечення певної якості таких прогнозів потребує врахування багатьох чинників (рис. 3).

Протягом останніх років в Україні було прийнято декілька нормативних актів, що регулюють процеси прогнозування попиту й пропозиції робочої сили. Серед них слід зазначити: Постанову Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» [8], План пріоритетних дій Уряду на 2017 рік і Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду на період до 2020 року [9], План заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки [10]. Окрім цього, прийнято Закони України та Постанови Кабінету Міністрів України, що регулюють діяльність Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства освіти і науки України, які є державними установами, що відповідають за розвиток системи прогнозування на ринку праці України.

Попри це 80% експертів, що приймали участь в дослідженні проблем прогнозування ринку праці [12], вважають нормативно-правове забезпечення системи прогнозування та планування незадовільним. Використання окремих індикаторів або частин прогнозів, незадовільне методичне забезпечення процедури формування прогнозів, відсутність координації між органами, які збирають дані та підрозділами, які здійснюють їх обробку, низька

Рис. 3. Чинники, що впливають на якість прогнозів розвитку ринку праці

Джерело: складено автором

кваліфікація персоналу, незадовільна якість програмного забезпечення та комп'ютерної техніки, низька якість (достовірність) статистичних даних – все це свідчить про практичну відсутність системи прогнозування ринку праці. Незважаючи на те, що дослідження проводилося в 2013 році, його результати залишаються актуальними й дотепер.

Серед найбільш часто згадуваних причин низької ефективності системи прогнозування параметрів ринку праці 34% експертів зазначили низьку достовірність статистичних даних, які надають суб'єкти ринку. Ступінь достовірності статистичної (звітної) інформації залежить від рівня тонізації певного бізнесу. Однак в даному випадку мова йде про те, що чинним законодавством не передбачено звітної форми щодо надання інформації про коротко- та довгострокові перспективні потреби підприємства у фахівців певних спеціальностей. Тобто дані про потенційні обсяги попиту на робочу силу визначаються на основі прогнозів економічного розвитку національної економіки, тому їх достовірність вельми сумнівна.

Суттєвою проблемою також є розподіл відповідальності за складання прогнозів розвитку ринку праці між міністерствами. Наразі розробку прогнозів розвитку ринку праці віднесено до повноважень Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку). При цьому аналіз ринку праці здійснюється Міністерством освіти і науки та Міністерством соціальної політики України з ціллю розробки пропозицій щодо його регулювання, а статистичну інформацію збирає Державна служба статистики України (табл. 6).

Розробку прогнозів кон'юнктури ринку праці здійснює Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування, який є структурним підрозділом Міністерства економічного розвитку України, державне замовлення на підготовку спеціалістів у ЗВО готує Департамент регулювання публічних закупівель. На офіційному сайті Мінекономрозвитку розміщено два види прогнозів: консенсус-прогнози та прогнози економічного і соціального розвитку України. «Консенсус-прогноз – це усереднені значення основних прогнозних показників економічного розвитку України, які розраховані як медіана на основі експертних оцінок учасників опитування провідних фахівців у сфері макроаналізу та прогнозування» [19].

Інформаційною базою для розробки консенсус-прогнозу є матеріали, надані експертами Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки, ДННУ «Академія фінансового управління», ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Інституту еволюційної економіки, Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г.М. Доброва НАН України, Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, CASE Україна, The Bleyzer Foundation, Dragon Capital. Окремо в документі наголошується, що «всі прогнозні показники, надані учасниками опитування, не є офіційними прогнозами установ, а лише експертними оцінками фахівців» [19]. Стосовно ринку праці в консенсус-прогнозі зазначений тільки показник рівня безробіття.

При розробленні Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 враховувались положення Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Експортної стратегії: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017-2021 років, Стратегії подолання бідності, Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року тощо [20]. В розділі «Ринок праці» інформація щодо попиту на робочу силу в професійному розрізі відсутня.

Отже, для розробки прогнозів використовується переважно метод експертних думок. Водночас вітчизняними й іноземними науковими організаціями розроблені й успішно використовуються різноманітні економічні методи, що дозволяють оцінювати еластичність зайнятості в короткостроковому та довгостроковому періоді, управляти даними статистичного аналізу, складати варіанти прогнозу параметрів ринку праці залежно від макроекономічних сценаріїв.

Механізм і критерії визначення потреби у спеціалістах певної галузі також є не чітко визначеними. Обсяги державного замовлення на підготовку фахівців встановлюються виходячи з бюджетних асигнувань, затверджених головним розпорядником коштів у державному бюджеті на

Таблиця 6

Повноваження центральних органів виконавчої влади щодо прогнозування розвитку ринку праці

Найменування міністерства	Повноваження
Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	– забезпечення формування та реалізація державного замовлення на підготовку фахівців; – здійснення державного прогнозування економічного і соціального розвитку України та підготовка відповідних планів і програм, розробка структури прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку, методичних рекомендацій щодо їх підготовки, впровадження в практику сучасних технологій прогнозування соціально-економічних процесів; – розробка прогнозів заробітної плати та ринку праці; – формування державного замовлення на підготовку фахівців, здійснення координації робіт державних замовників щодо його розміщення та виконання [15]
Міністерство соціальної політики України	– аналіз стану ринку праці, підготовка пропозицій щодо регулювання ринку праці та зайнятості населення; – участь у формуванні державного замовлення на підготовку кадрів [16]
Міністерство освіти і науки України	– систематичне відстеження та аналіз потреби вітчизняного ринку праці, внесення пропозицій щодо обсягів і напрямів державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою; – формування щорічної пропозиції та доведення до підпорядкованих навчальних закладів державного замовлення на підготовку фахівців з урахуванням середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці у порядку, встановленому законодавством; – сприяння працевлаштуванню випускників закладів вищої освіти [17]
Державна служба статистики України	– здійснює формування інформаційної бази для прогнозування та аналізу тенденцій і закономірностей соціально-економічного розвитку [18]

Джерело: складено автором

зазначену мету на відповідний рік. При цьому враховуються такі обставини: необхідність збільшення освітнього потенціалу України; збалансування потреб населення в освітянських послугах з бюджетними можливостями держави за напрямками підготовки й спеціальностями згідно з поставами Кабінету Міністрів України.

Ще однією характерною рисою процесу прогнозування соціально-економічного розвитку й, зокрема, розвитку ринку праці є його суттєва заполітизованість, яка виявляється в тому, що вище керівництво державних органів зацікавлено лише в тих прогнозах, які підтверджують його точку зору або політичну позицію. За таких обставин розуміння сутності прогнозу як технічного інструменту, що дозволяє розробляти плани розвитку й діяльності суб'єктів певного ринку, повністю спотворюється.

Таким чином, можна підсумувати, що науково-методичне забезпечення процедури формування прогнозів розвитку ринку праці не відповідає вимогам сьогодення, інформаційна база розробки прогнозів не містить даних про дійсну потребу підприємств у робочій силі, діяльність міністерств, що беруть участь у розробці прогнозів ринку праці, потребує координації, процес прогнозування є занадто заполітизованим.

З метою вдосконалення процесу прогнозування параметрів розвитку ринку праці необхідно:

- запровадити окрему форму статистичної звітності підприємств щодо перспективної потреби в фахівцях за певними спеціальностями та освітніми рівнями з періодом подання один раз на три-п'ять роки до установи, що безпосередньо займається складанням прогнозів;

- розширити науково-методичний інструментарій прогнозування за рахунок прийомів моделювання з використанням сучасного програмного забезпечення;

- передати функції щодо формування прогнозів параметрів ринку праці від Мінекономрозвитку до наукових установ, наприклад Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України.

Реалізація запропонованих заходів дозволить:

- 1) отримувати більш конкретизовану інформацію щодо перспективних потреб вітчизняних підприємств у робочій силі, уникнути формалізму під час збирання статистичних даних, забезпечити надходження інформації до цільових користувачів, залучити роботодавців до участі в системі прогнозування ринку праці;

- 2) складати прогнози зайнятості по галузях та видах професійної діяльності, отримувати кількісні дані робочої сили, відстежувати зміни питомої ваги певних професій з часом, що дозволить підвищити ефективність профорієнтаційних заходів, враховувати вплив чисельності робочої сили,

вікового та статевого складу населення, продуктивності праці на показники зайнятості населення;

- 3) значно знизити політизацію процесу прогнозування ринку праці, залучити до процесу приватні дослідницькі компанії та навчальні заклади, використовувати кращий міжнародний досвід в галузі макроекономічного прогнозування, значно підвищити реалістичність прогнозів, формувати економічно доцільний обсяг державного замовлення на підготовку фахівців певних спеціальностей.

Висновки і пропозиції. Результати проведеного дослідження свідчать про незадовільний рівень взаємодії ринку освітніх послуг та ринку праці України, що виявляється в незбалансованості попиту й пропозиції робочої сили, низькому відсотку працевлаштованих випускників вишів, високій частці безробітних з вищою освітою, відсутності прямого зв'язку між сумою витрат на освіту та якістю освітніх послуг, недосконалістю системи інформаційного забезпечення та незадовільному стані процесів прогнозування основних показників функціонування й розвитку ринку праці.

Серед основних недоліків системи прогнозування параметрів ринку праці зазначено: невідповідність науково-методичного забезпечення процедури формування прогнозів розвитку ринку праці вимогам сьогодення, відсутність в інформаційній базі розробки прогнозів даних про дійсну потребу підприємств у робочій силі, недостатню координацію діяльності міністерств, що беруть участь у розробці прогнозів ринку праці, заполітизованість процесу прогнозування.

З метою вдосконалення процесу прогнозування параметрів розвитку ринку праці запропоновано: запровадити окрему форму статистичної звітності підприємств щодо перспективної потреби в фахівцях за певними спеціальностями та освітніми рівнями з періодом подання один раз на три-п'ять роки до установи, що безпосередньо займається складанням прогнозів; розширити науково-методичний інструментарій прогнозування за рахунок прийомів моделювання; передати функції щодо формування прогнозів параметрів ринку праці від Мінекономрозвитку до наукових установ, наприклад Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України.

Напрямами подальших наукових пошуків за даною тематикою можуть бути: розробка форми статистичної звітності підприємств щодо перспективної потреби в фахівцях за певними спеціальностями та освітніми рівнями; обрання найбільш оптимального методу прогнозування та визначення необхідного технічного й організаційного забезпечення його використання; розробка нормативних документів щодо передання функції з формування прогнозів параметрів ринку праці від Мінекономрозвитку до наукової установи.

Список використаних джерел:

1. Взаємодія. Українська Радянська Енциклопедія (верф-виг). URL: <http://leksika.com.ua/17021021/ure/vzayemodiya>.
2. Чижова Л. Механизм взаимодействия рынков труда и образовательных услуг. Методологические подходы. Человек и труд. 2004. № 8. С. 37–40.
3. Демографічна та соціальна статистика. Освіта. Вищі навчальні заклади (1990-2017). URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.
4. Кількість вакансій за видами економічної діяльності. Архів. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/rp/sz_br/sz_br_u/arh_pp_g_u.htm.
5. Ситуація на ринку праці. Аналітична та статистична інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.
6. Вища освіта в Україні у 2017 році: статистичний збірник / Відп. за вип. О.О. Кармазіна. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 298 с.
7. Перспективна потреба в кадрах – 2018. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analitics/67>.
8. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 14.04.2016 р. №1099-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>.

9. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 275-р від 03.04.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p>.
10. Про затвердження плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1077-р від 14.12.2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2016-p>.
11. Попит та пропозиція на ринку праці у розрізі професій та видів діяльності. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68>.
12. Стадник В.К., Зволінський О.В., Любаренко Г.С. Прогнозування ринку праці в контексті проблем молодіжного безробіття. Київ: Фонд суспільної безпеки, Міжнародний фонд «Відродження», 2013. 111 с.
13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (редакція від 25.07.2018). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: схвалено рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 26.01.2018 протокол № 1/3-4. URL: <https://mon.gov.ua/storage/.../kontseptsii-dualnoi-osviti.doc>.
15. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-p>.
16. Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-p>.
17. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p>.
18. Положення про Державну службу статистики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2014 р. № 481. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-p>.
19. Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз. К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування, 2018. 36 с. URL: file:///C:/Users/maus/Desktop/Consensus_2018_April_Ukr.pdf.
20. Україна: перспективи розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 роки. К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування, 2018. 148 с. URL: [file:///C:/Users/maus/Desktop/FORECAST_2019-2021\(k\).pdf](file:///C:/Users/maus/Desktop/FORECAST_2019-2021(k).pdf).

Наволокина А. С.

Классический частный университет

АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РЫНКА ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ И РЫНКА ТРУДА

Резюме

В статье проанализировано экономическое взаимодействие рынка образовательных услуг и рынка труда. Выявлены основные недостатки и причины возникновения экономического взаимодействия рынков образовательных услуг и труда. Предложены направления совершенствования процесса прогнозирования развития рынка труда как меры по повышению производительности исследуемых процессов.

Ключевые слова: рынок образовательных услуг, учреждения высшего образования, работодатели, рынок труда, спрос и предложение рабочей силы, прогнозирования рынка труда, научно-методическое обеспечение прогнозирования.

Navolokina A. S.

Classic Private University

ANALYSIS OF ECONOMIC INTERACTION OF THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES AND LABOR MARKET

Summary

The article analyzes the economic interaction of the market of educational services and the labor market. The main shortcomings and causes of the economic interaction of the educational services and labor markets are revealed. The directions of improvement of the process of forecasting the development of the labor market as measures for increasing the productivity of the investigated processes are proposed.

Key words: market of educational services, institutions of higher education, employers, labor market, supply and demand of labor force, forecasting of the labor market, scientific and methodological provision of forecasting.